

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»**

**СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ ТА ОСВІТИ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Колективна монографія

Черкаси

2017

УДК 101.1:316:005.6: [330.1+378]

Рекомендовано до друку Вченою радою Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи» протокол № 11 від «30» червня 2017 р.

Рецензенти:

Бойко А.І. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, Черкаський державний технологічний університет.

Марченко О.В. – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та релігієзнавства, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького.

Уманцев Ю.М. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії та конкурентної політики, Київський національний торговельно-економічний університет.

Соціально-філософські аспекти розвитку економіки, управління та освіти в умовах формування сучасного суспільства : монографія / За ред. Іщенко М.П., Пантелєєвої Н.М., Руденка І.І. – Черкаси : вид-во ПП Чабаненко Ю.А., 2017. – 473 с.

Монографія є колективною працею, в якій подано дослідження соціально-філософських аспектів розвитку економіки, управління та освіти. Зроблено спробу розкрити вплив світоглядно-філософських засад і гуманітарних принципів на формування нових можливостей розвитку економіки, виявлення суперечливості процесу глобалізації та подолання дисбалансів економічного середовища, осмислення регулятивного потенціалу духовно-етичних відносин і соціальної відповідальності у сучасній економіці, впровадження принципів філософії гуманізму і демократії в систему управління, формування нової філософії освіти.

Монографію рекомендовано для науковців, фахівців-практиків у сфері економіки, управління та освіти, викладачів вищих навчальних закладів, студентів, аспірантів та інших осіб, які зацікавлені у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку національної економіки, ефективного управління, формування сучасної освіти.

ISBN 978-966-920-227-7

© ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	5
РОЗДІЛ I. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ.....	9
1.1. Концептуальні аспекти модернізації економіки	9
1.2. Філософія феномену власності як інтегруючого чинника сутнісної характеристики економічних відносин, соціального і особистого добробуту.....	24
1.3. Вплив соціорелігійних перетворень на економіку.....	57
1.4. Основні засади формування середнього класу як рушійної сили сучасного етапу перетворення економіки України.....	77
1.5. Безпека розвитку національної економіки в мовах гібридних загроз	109
РОЗДІЛ II. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН	149
2.1. Соціально-економічний та філософський концепт глобалізації.....	149
2.2. Світові фінансові кризи як виклик глобалізації та наслідок дегуманізації сучасного суспільства.....	167
2.3. Соціально-філософські аспекти діяльності міжнародних фінансових організацій в умовах глобалізації	178
РОЗДІЛ III. ОБ'ЄДНУЮЧА ІДЕЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	192
3.1. Інституціональні основи забезпечення принципів соціальної відповідальності в сучасній економіці.....	192
3.2. Принципи справедливості у економіці довіри: аксіологічні детермінанти соціальної взаємодії.....	208
3.3. Соціальне партнерство у професійному розвитку як підґрунтя соціальної справедливості.....	225
3.4. Професійна етика аудиторів у контексті довіри до банківської системи	248

РОЗДІЛ IV. СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ СУТНОСТІ ФЕНОМЕНУ УПРАВЛІННЯ.....	266
4.1. Цінності філософії гуманізму і демократії – основний критерій прогресивності публічного управління та адміністрування.....	266
4.2. Соціально-політичні принципи і механізми управління економічною діяльністю.....	292
4.3. Процесний підхід як сучасна технологія ефективного управління бізнесом	313
4.4. Соціально-економічна ментальність бізнесу в умовах інноваційних змін в економіці.....	331
4.5. Соціально-управлінський і морально-естетичний виміри освітньої та економічної діяльності.....	346
РОЗДІЛ V. ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ: ПОЄДНАННЯ ЛІБЕРАЛЬНИХ І ТРАДИЦІЙНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ.....	368
5.1. Освіта в системі ціннісних рефлексій суспільства споживання.....	368
5.2. Прогностична функція філософії освіти у суспільстві знань.....	403
5.3. Аксиологічні засади освітньої діяльності: виклики карнавалізованого соціокультурного простору.....	425
5.4. Розвиток інноваційних процесів в управлінні освітньою діяльністю.....	440
5.5. Освітній міграційний простір України: тенденції та можливі економічні та соціальні наслідки.....	450
АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ	471

РОЗДІЛ II. ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗМІН

2.1. Соціально-економічний та філософський концепт глобалізації

На сьогодні в умовах тенденцій до уніфікації глобалізованого світу особливої актуальності набуває необхідність визначення цивілізаційного статусу країн світу, що, в свою чергу, зумовлює потребу до збереження їх культурної самобутності та визначення цивілізаційної ідентичності.

Варто зазначити, що глобалізація як багатомірне явище дало поштовх для формування нових наукових шкіл і напрямів досліджень. Синтез наукового знання спостерігаємо у вирішенні проблем глобалізації, зокрема, *особливості та наслідки її впливу на економічні процеси* досліджують Ф. Альтбах, В. Бебик, Ф. Бродель, А. Гальчинський, П. Герст, Дж. Даннінг, М. Долішний, Т. Кальченко, Е. Кочетов, В. Лукашевич, П. Мазурок, О. Неклеса, С. Пахомов, Дж. Сакс, В. Сіденко, Дж. Сорос, Т. Фрідмен та інші, *на політичну сферу* – У. Бек, З. Бжезинський, К. Гаджієв, В. Желтов, В. Кремень, Р. Куглер, А. Лазарев, Х. Маккіндер, В. Манілов, Д. Мейс, А. Мехен, В. Михайлов, М. Нартов, В. Ткаченко, К. Хаусхофер, Д. Хелд, Б. Червак та інші, *на соціокультурну сферу* – Е. Афрнін, І. Бентам, П. Бергер, Д. Брок, Д. Бхагвати, Е. Гідденс, І. Гуцал, М. Кастельс, В. Левашов, Х. Пилкінгтон, Н. Розенберг, У. Ростоу, Ю. Солонін, Дж. Стигліц, Ф. Ратцель, Г. Хома та інші, *на розвиток особистості* – Ж. Аталі, З. Бауман, Е. Байдаров, Ф. Лайпанова, В. Мельник, К. Овчінникова, О. Тоффлер, А. Швейцер та інші, *на трансформацію національної ідентичності* – Р. Генон, Д. Голдторп, Дж. Гузфілд, В. Зомбарт, Я. Келлер, Р. Робертсон, Н. Смелзер, О. Шпенглер, М. Фурманн та інші, *на освіту* – Л. Гаєвська, С. Домбровська, О.Б. Журавлев, Г. Макбурни, Н. Наливайко, П. Скотт, Д. Сорокін, Г. Фрідман та інші.

На сьогодні спостерігаємо формування європейської, англо-американської, російської та української філософських наукових шкіл, які досліджують питання витоків, сутності, особливостей становлення і розвитку національних цивілізацій як самостійного культурно-історичного типу. Безумовний науковий інтерес представляють роботи їх представників,

зокрема: О. Андрєєвої, О. Ахiezера, В. Багдасаряна, З. Бжезинського, Дж. Болла, І. Валлерстайна, М. Данилевського, І. Ільїна, В. Ільїна, У. Кірка, Г. Кіссінджера, М. Лапіна, Х. Макіндера, М. Михальченко, М. Мчедлова, Е. Омарова, Ю. Павленко, П. Сорокіна, В. Тулешова, С. Хантінгтона, Ф. Фукуями та інших.

Фундаментальні основи наукового аналізу структури та ієрархії міжнародних економічних відносин були закладені в роботах класиків світової економічної думки: Г. Гегеля, Т. Мана, К. Маркса, Д. Рікардо, А. Сміта та ін. Специфіку формування сучасної конфігурації системи світового господарства в контексті аналізу процесів глобалізації досліджують в своїх наукових працях такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Є. Аكوпова, Є. Балацький, О. Басенко, Ф. Бродель, С. Глазьєв, Р. Грінберг, П. Друкер, В. Іноземцев, Дж. Кейнса, Е. Кочетов, П. Кругман, Г. Мюрдаль, Р. Нижегородцев, М. Портер, С. Хантінгтон та багато інших.

Незважаючи на одержані наукові надбання, присвячені різним аспектам глобалізації, аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок про необхідність подальших розвідок цієї проблематики, адже це багатогранне явище призводить до посилення конкуренції, підвищує значущість і вплив стратегічних економічних альянсів та міжнародних фінансових організацій на глобальні і національні економічні процеси, привносить зміни у найважливіші соціальні інститути сучасної цивілізації, надає нового сенсу ролі держави, підвищує значущість цінності свободи та демократії, формує образотворчі стратегії та геополітичні установки, ціннісно-нормативної системи суспільства тощо.

У сучасній енциклопедії маємо наступне визначення: «глобалізація (фр. global – «загальний, всесвітній», від лат. globus – «куля») – категорія, яка відображає процес обміну товарами, послугами, капіталом і робочою силою, що виходить за межі державних кордонів і з 60-х рр. ХХ ст. набуває форм постійного й неухильно зростаючого міжнародного переплетіння національних економік» [174]. Такий підхід підкреслює інтеграцію єдиної,

¹⁷⁴ Савельєв Є. Глобалізація // Економічна енциклопедія : у 3-х т. / Відп. ред. С.В. Мочерний. – Т. 1. – К. : Видавн. центр «Академія», 2000. – С. 264-265.

загальносвітової, глобальної економіки замість сукупності окремих національних економічних комплексів, які існували раніше.

На думку В.О. Михайлова, поняття «глобалізація» утворене від англійського globe – «земна куля», підкреслює системоутворюючу ознаку і планетарний характер цього явища» [175, с. 17]. Подібної точки зору дотримуються Л.П. Крисін [176, с. 210], В.Б. Кувалдін [177, с. 37], О.М. Чумаков [178, с. 31], Н. Еліас [179, с. 233] та інші вчені. Глобалізація є явищем і феноменом одночасно, коли сприймається як об'єктивна реальність, проявом якої є відкритість глобального простору, єдине світове господарство, глобальні комунікації тощо, що ніким не може бути проігноровано. Глобалізація, з одного боку, – тривалий процес перебудови світоустрою, з іншого – нова реальність, яку варто зрозуміти і прийняти.

В.Б. Кувалдін зазначає: «Багато трактувань недооцінюють масштаби змін, грішать односторонністю... Ключ до розуміння її природи треба шукати на соціальному рівні, в трансформації того суспільного устрою, в якому ми існуємо і розвиваємося протягом століть» [177, с. 35].

При всьому різноманітті проявів глобалізації надзвичайно важливо виокремити головний її вектор – розвиток.

На думку О. Сосніна, «глобальний розвиток» – взаємозв'язок процесів інтернаціоналізації економіки, політики, культури; розвиток єдиної системи світових взаємовідносин, зміни функцій національної держави, активізації діяльності транснаціональних наддержавних утворень, у тому числі таких, як етнічні діаспори, релігійні рухи, імміграційні об'єднання тощо [180, с.15].

¹⁷⁵ Михайлов В.А. Глобализация : учеб. пособие / В.А. Михайлов, В.С. Буянов. – М. : Изд-во РАГС, 2008. – 544 с.

¹⁷⁶ Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов / Л.П. Крысин. – М. : Эксмо, 2009. – 944 с.

¹⁷⁷ Кувалдин В.Б. Глобальность: новое измерение человеческого бытия. Грани глобализации: трудные вопросы современного развития / В.Б. Кувалдин. – М. :Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2003. – 668 с.

¹⁷⁸ Чумаков А.Н. Глобализация. Контуры целостного мира : монография / А.Н. Чумаков. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Проспект, 2009. – 432 с.

¹⁷⁹ Элиас Н. Общество индивидов / Н. Элиас. – М. : Амфора, 2001. – 568 с.

¹⁸⁰ Соснін О.В. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток (соціально-політичні, соціально-економічні, соціально-антропологічні виміри) : навч. посібник / О.В. Соснін – Київ : Центр навчальної літератури, 2015. – 556 с.

Водночас, на дуалістичний характер глобалізації звертає увагу В. Лях, який вважає, що глобалізація «створює нестабільний світ, в якому трансформації зачіпають усі сфери суспільного і індивідуального життя... Це безперервний процес створення і руйнування» [181].

П.А. Водоп'янов, підтримуючи, наголошує: «Глобальні проблеми сучасності – проблемне поле, що відображає сукупність життєво важливих проблем людства та містить узагальнену характеристику найважливіших напрямків розвитку суспільства та його майбутнього» [182, с. 227].

В.А. Лось, А.Д. Урсул і Д.Ф. Демидов, досліджуючи феномен глобалізації, приходять до висновку: «Процес глобалізації став однією з провідних тенденцій і навіть закономірністю розвитку людства» [183, с. 3].

Отже, дослідники виокремили властивість глобалізації – здатність до розвитку як її самої, а також всіх сфер і процесів, що потрапили в поле її дії та / або впливу.

Одним з проявів глобалізації стало формування єдиного співтовариства взаємозалежних людей, яким і належить вирішувати глобальні проблеми.

В.А. Михайлов підкреслює: «Сутність глобалізації та основна тенденція її розвитку – формування цілісного світу, глобального людського співтовариства, нового типу цивілізації» [175, с. 22].

У зв'язку з цим виникає поняття глобалізованого людства – це масове суспільство, переважно суспільство споживання з масовою інформаційною комунікативною системою і доступною йому масою інформаційних продуктів і послуг. В основі того, що саме ХХ ст. стало часом усвідомлення цілісності всього народонаселення Землі, лежить певний комплекс складних соціально-економічних, політичних, соціокультурних процесів. Його останнє десятиріччя було періодом інтенсивного поглиблення багатосторонніх зв'язків між народами, зародження нового світосприйняття та мислення, коли людство стало розглядатися як внутрішньо єдиний суб'єкт загально планетної

¹⁸¹ Браславець О. Глобалізаційні виклики духовності на межі тисячоліть, або чи буває лихо з розуму? / О. Браславець // Я, СТУДЕНТ. – 2004. – № 3 – С.11.

¹⁸² Грицанов А.А. Социология : энциклопедия / А.А. Грицанов [и др.]. – Минск. : Книжный дом, 2003. – 1312 с.

¹⁸³ Лось В.А. Глобализация и переход к устойчивому развитию : монография / В.А. Лось, А.Д. Урсул, Ф.Д. Демидов. – М. : РАГС, 2008. – 316 с.

діяльності. Це, на нашу думку, можна вважати зародженням глобалізації життя людей у соціумі.

Критично ставлячись до глобалізації, Н. Хомський зазначає, «глобалізація – результат насильницького нав'язування народам світу могутніми урядами, особливо урядом США, торгових та інших угод, покликаних полегшити корпораціонерам і багатіям панування над національними економіками при відсутності зобов'язань перед представниками цих націй» [184, с. 19]. Цей вектор розвитку глобалізації, зрозуміло, не єдиний, але, на жаль, є провідним. У цьому сенсі, якщо світова спільнота хоче вижити, то держави, і в першу чергу розвинені країни, повинні йти на певні компроміси. Тому глобалізація можлива лише за умови прийняття нових цінностей, поваги до всіх народів і держав, розквіту національних культур, створення для людини нових широких можливостей для прояву її сутнісних сил.

Отже, аналіз різноманітних точок зору дозволів дійти висновку, що основне протиріччя сучасної глобалізації – протиріччя між об'єктивною природою глобалізації та суб'єктивною формою її відображення. Сучасні концептуальні підходи сприйняття природи феномену глобалізації поділяються на: гіперглобалізм – абсолютна перевага світового порядку на національними державами і суспільством; трансформаціоналізм – прерогатива національних державних культур із суттєвими змінами внаслідок впливу глобалізації; альтерглобалізм – домінування трьох головних регіональних блоків, національні уряди яких дуже впливові [185, с.146; 186].

У свій час В.І. Вернадський, представник філософсько-методологічний наукової школи, так оцінив планетарні соціальні явища: «Людина повинна зрозуміти... що вона не є випадкове, незалежне від навколишнього – біосфери чи ноосфери – вільно діюче природне явище. Вона є неминучим проявом великого природного процесу, що закономірно триває протягом, принаймні,

¹⁸⁴ Хомський Н. Прибыль на людях / Н. Хомский. – М. : Экспо, 2002. – 386 с.

¹⁸⁵ Яценко О.М. Методологічні засади глобалізації, її фактори і детермінанти / О.М. Яценко // Економіка АПК. – 2011. – № 11. – С. 144-152.

¹⁸⁶ Трофименко М.В. Глобалізація: підходи, школи, визначення [Електронний ресурс] / М.В. Трофименко. – Режим доступу : <http://istfak.org.ua/tendentsii-rozvytku-suchasnoi-systemy-mizhnarodnykh-vidnosyn-ta-svitovoho-politychnoho-protsesu/183-protsesy-rehionalizatsii/407-hlobalizatsiya-pidkhody-shkoly-vyznachennya>.

двох мільярдів років» [187, с. 21]. На думку вченого, людина стала «геологічною силою» і має з цього часу взяти на себе відповідальність за її стан [188, с. 241].

Глобалізація змінює вектор суспільного розвитку в напрямі становлення цілісності світу і єдності спільноти. Проте, це поки ще не повною мірою підтверджується сучасними тенденціями. Поряд зі зближення, наприклад, європейських країн і народів, надання гуманітарної допомоги бідним країнам Африки та Азії, бачимо роз'єднаність країн за ідеологічними, культурними, економічними і іншими ознаками.

Сучасна глобалізація «базується не стільки на зростанні потоків ... товарів, скільки на активізації обміну інформацією ... на швидкій, хоча і нерівномірній інтелектуальній складовій у світовому валовому продукті» [189, с. 774]. Для здійснення цього світовому співтовариству необхідна нова форма організації відносин – наднаціональна, наддержавна. Глобалізація – це процес створення такої форми.

Як основу сучасної глобалізації розглядають ряд протиріч, що виникають в рамках системи протилежностей «традиційне і сучасне», «локальне і глобальне», «державна і суспільство», «колективне та індивідуальне». Вирішення протиріч сучасної глобалізації пов'язується з науково-освітніми комплексами і пріоритетом культури над економічними, політичними інтересами держави.

Наукові напрями світової школи глобалістики наведено в табл. 2.1.

Таким чином, глобалізація – об'єктивний процес, який створюється суб'єктами, взаємодіючими в суспільстві та з природою, об'єктивно стихійний і одночасно суб'єктивно керований процес. Глобалізація – об'єктивно обумовлений етап у житті людства, де головним є перетворення живого людського у свідомості як індивідуального, так і колективного. Не

¹⁸⁷ Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / В.И. Вернадский. – М. : Наука, 1991. – 271 с.

¹⁸⁸ Трофименко М.В. Глобалізація: підходи, школи, визначення [Електронний ресурс] / М.В. Трофименко. – Режим доступу : <http://istfak.org.ua/tendantsii-rozvytku-suchasnoi-systemy-mizhnarodnykh-vidnosyn-ta-svitovoho-politychnoho-protsesu/183-protsesy-rehionalizatsii/407-hlobalizatsiya-pidkhody-shkoly-vyznachennya>.

¹⁸⁹ Жуков В.И. Россия в глобальном мире / В.И. Жуков. – М. : Логос, 2006. – 930 с.

суб'єктивний фактор лежить в основі глобалізації, а об'єктивні тенденції світового розвитку, які, звичайно ж, схильні до впливу суб'єктивного фактору.

Таблиця 2.1

Основні напрями наукових досліджень глобалізації

Науковий напрям		Наукова позиція представники, напрями дослідження
<i>Технократичний</i>	а) технооптимісти Г. Кан, У. Браун, А. Вінер, Г. Скотт та ін.	наука і техніка можуть вирішити всі глобальні проблеми, котрі й виникають внаслідок розвитку науково-технічного прогресу
	б) технопесимісти Д. Медоуз, К. Боулдінг, М. Робертс та ін.	глобальні проблеми, які пов'язують з розвитком науково-технічного прогресу, але не вважають, що наука і техніка можуть бути єдиним засобом вирішення цих проблем
<i>Постіндустріальний</i> О. Тоффлер, Б. Белл, Д. Несбіт та ін.		проблеми, пов'язані з постіндустріальним станом суспільства і перспективою вирішення проблем глобального світу
<i>Еколого-популістський</i> Л. Браун, Р. Теобальд та ін.		проблеми взаємодії природи, суспільства і людини
<i>Екзистенціально-культурний</i> С. Мендловіц, Й. Галтунг		проблеми війни і миру, встановлення нового економічного і соціально-політичного порядку
<i>Еволюційно-детерміністський</i> Дж. Ріфкін		закономірності природної еволюції і незворотності науково-технічного прогресу
<i>Філософсько-методологічний</i> В. Вернадський, М. Моєсеєв, І. Бестужев-Лада, Д. Гвішіані, О. Уткін, О. Панарін, В. Загладін		філософські засади, сутність, генези глобальних процесів, аналізуються найважливіші соціально-політичні та економічні перетворення, необхідні для успішного розв'язання проблем, що виникають
<i>Транснаціональний</i> Дж. Бейлі, Дж. Даннінг, Г. Кейвс, Г. Коуз, С. Майерс, С. Хаймер		кризові явища і протиріччя загальнопланетарного масштабу, яких не було в минулому, діяльність транснаціональних корпорацій
<i>Культурологічний</i> П. Бергер, С. Бенхабіб, І. Дзюба, Г. Ділігенський, О. Карпунін, М. Паращевін, П. Сорокін та ін.		проблеми культурної глобалізації, які виникають внаслідок науково-технічного прогресу, народонаселення, охорони здоров'я, культури, права, суспільного життя тощо

Джерело: сформовано автором на підставі опрацювання [190, 191].

Отже, сутність глобалізації – це її об'єктивність, планетарний масштаб, універсальність і невідворотність. Інтерес до глобалізаційних процесів

¹⁹⁰ Воронкова В.Г. Концептуальні засади філософії геополітики як нового соціально-філософського напрямку XXI століття [Електронний ресурс] / В.Г. Воронкова. – Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_41_2.pdf.

¹⁹¹ Лимонова Е.М. Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації / Е.М. Лимонова, К.С. Архіпова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 1 (16) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://duan.edu.ua/uploads/vidavnistvo14/evrvek11614/7259.pdf>.

дозволяє говорити про необхідність особливого вивчення глобалізації як проблемного поля філософії.

Глобалізація є процесом економічної, політичної і культурної інтеграції та уніфікації, а також створення світової економіки з безлічі національних економік. Завдяки процесам глобалізації відбувається підвищення ліквідності капіталу – інвестори з розвинених країн отримують можливість інвестувати в країни, що розвиваються, а останні, у свою чергу, мають серйозний поштовх до розвитку. Ще одним позитивним аспектом глобалізації є підвищення швидкості інформації. Миттєвий обмін інформацією надає можливість швидкого реагування на події та проблеми. З виникненням глобалізації знижується ймовірності початку війни – країни занадто тісно взаємопов'язані між собою, тому в такій ситуації будь-який збройний конфлікт стає не вигідним. Виникає доступність інноваційних засобів спрощення бізнесу та підприємництва. Завдяки поширенню інформаційних технологій та глобальної комп'ютерної мережі Інтернет стало можливим ведення бізнесу в віртуальному середовищі (наприклад, електронний бізнес, електронні торговельні площадки, інтернет-магазини, тощо).

Однак парадокс полягає в тому, що глобалізація – метод вирішення багатьох загальнолюдських проблем, але його зворотня сторона – загострення низки негативних явищ, яка інколи служить їх причиною. Тобто, існують як позитивні, так і негативні наслідки проявів глобальної трансформації світогосподарських процесів [185, с.151].

А. Тоффлер зазначає: «Виникаюча цивілізація пише для нас нові правила поведінки і веде нас за межі стандартизації, синхронізації і централізації, за межі прагнень до накопичення енергії, грошей або влади» [192, с.33-34]. Взаємозалежність і взаємообумовленість процесів в суспільстві при спробі вирішення проблем призводить до виникнення нових.

На думку Е. Перро, негативні наслідки глобалізації – це утворення певної етики, що базується на прагненні до накопичення багатства, утилітаристській моралі, політиці ранніх компромісів. Процеси глобалізації є

¹⁹² Тоффлер А. Третья волна / А. Тоффлер. – М. : ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999. – 784 с.

результатом компромісів, що підривають моральні основи та ставлять питання про ідентичність, справедливість та істину [193, с. 76-88].

Процеси глобалізації ліквідують єдність національної держави та національного суспільства. У боротьбі з глобальними проблемами створюється глобальне суспільство, існування якого відбувається в умовах глобальних небезпек, що, в свою чергу, породжує суспільство ризику [194, с. 78]. Такими глобальними небезпеками є:

- конфлікти, що пов'язані з прагненнями до збагачення техніко-індустріальної сфери;

- проблеми, що пов'язані з руйнуванням навколишнього середовища та техніко-індустріальні загрози, що зумовлені бідністю. Між проблемами погіршення умов життя населення, бідністю, зменшення генетичних та енергетичних ресурсів, руйнуванням екології, функціонування промисловості, міграцією населення тощо існує тісна взаємозалежність. Можна уявити, що бідна держава буде намагатися нещадно експлуатувати навколишнє середовище, у відчаї силою зброї захоплювати чужі ресурси, необхідні для виживання. Екологічні катастрофи можуть викликати масову загибель населення, це призводить до військових конфліктів.

- загрози, що пов'язані із зброєю масового знищення (атомною, хімічною, біологічною).

А. Тоффлер вважає, що «системи цінностей руйнуються і розколюються, а рятівні шлюпки сім'ї, церкви, держави несамовито носяться в цьому просторі, але мільйони людей вже налаштовують своє життя у відповідності з ритмами завтрашнього дня. Інші люди, що бояться завтрашнього дня, біжать в безнадійне, безпомічне минуле. Вони намагаються відновити вмираючий світ, в якому вони з'явилися на світ» [192, с. 20].

Е.А. Шишкіна вважає, що «глобалізація, проявляючи себе у формі то руйнування, то творення світового порядку, являє собою об'єктивний історичний процес єднання культур, що символізує початок формування

¹⁹³ Перро Э. Размышления о глобализации // Глобализация : Контуры XXI века. – М., 2004. – Ч. 1.

¹⁹⁴ Савельев Е. Глобалізація // Економічна енциклопедія : у 3-х т. / Відп. ред. С.В. Мочерний. – Т. 1. – К. : Видавн. центр «Академія», 2000. – С. 264-265.

цивілізації нового типу» [195, с. 110]. Однак, незважаючи на об'єктивне коріння глобалізації, однією з важливих складових усього світового історичного розвитку є суб'єктивна компонента, якщо не визначальна, напрямок глобальних змін та їх якість.

Згідно О.С. Панаріну, загальною підставою проблем глобалізації і суспільства є «загроза руйнування природного, соціального і духовного середовища, що піддається шаленого тиску з боку технічної цивілізації» [196, с. 280], а з іншого, стверджує вчений, «глобалізація... незаперечний вектор розвитку... альтернативи можна шукати в рамках самого глобалізму, а не поза чи в протиположності йому» [196, с. 396].

Ніколи людство не мало таких можливостей для збагачення духовного світу індивідів. Але ніколи загальний інтелектуальний рівень людей не падав так низько, як в цей період. Наслідком розвитку науково-технічного прогресу є безпрецедентні можливості маніпулювання індивідуальною та суспільною свідомістю.

На думку В.О. Гобозова, «колишні духовні цінності або знищуються, або ігноруються. По суті, відбувається дебілізація суспільства» [197, с. 293]. Зникає критичне мислення. Починає домінувати загальне міщанство. З філософії, зокрема, витісняються класичні категорії: інтерес, прогрес, детермінізм, виробничі відносини, закони та ін. Вони замінені порожніми постмодерністськими розмовами. Суспільство знайшло «споживчий» формат, який позбавляє духовності і спрямованості на самого себе. Відбулося «дистанціювання», вільне і мимовільне, самої філософії і науки від дослідження іманентних законів суспільного розвитку.

Вихід з цього становища, на думку Б. Джагуши, полягає в посиленні позитивних і максимальному послабленні впливу негативних факторів [198, с. 78-79].

Нерівномірність економічного розвитку та розвиненості демократично-правових і громадянських інститутів у різних суспільствах призводять до

¹⁹⁵ Шишкіна Е.А. Историческая роль глобализации в формировании новой цивилизации / Е.А. Шишкіна // Социально-гуманитарные знания. – 2007. – № 4. – С. 100-111.

¹⁹⁶ Панарин А.С. Искушение глобализмом / А.С. Панарин. – М. : Эксмо, 2003. – 416 с.

¹⁹⁷ Гобозов И.А. Социальная философия : учеб. пособие для вузов / И.А. Гобозов. – М. : Академический Проект, 2007. – 352 с.

¹⁹⁸ Джагуши Б. В защиту глобализации / Б. Джагуши. – М. : Инфра-М, 2005. – 368 с.

принципового не прийняття західних цінностей, ліберальної демократії та громадянського суспільства менш розвиненими країнами та спільнотами. Зростання темпу життя та ефективності використання часу, в тому числі й тривалості життя окремого індивіду, призводить до ефекту «футурошоку», конформізму кризи самоідентифікації та фрагментарності світосприйняття, що можна вважати негативними наслідками глобалізації.

Глобалізація, як процес, який викликає гострі суперечності, може призвести до або: 1) принципово нового етапу поступального розвитку людства; 2) або крайньої форми загострення протистояння її учасників, «війни всіх проти всіх» і, в подальшому, до світової катастрофи.

Підсумовуючи можна окреслити такі наслідки глобалізаційних трансформацій (табл. 2.2).

Глобалізація зумовила виникнення таких явищ як геополітика, геоэкономика і геофінанси, які потребують наукового і філософського осмислення. Сучасна геополітична архітектоніка світу є не стабільною і не передбачуваною. Формування поліцентричного світу – це реальність найближчих десятиліть, яка потребує осмислення, формування методологічного підґрунтя та якісно нових принципів для забезпечення еволюційної рівноваги розвитку різних цивілізацій, що обумовлює затребуваність наукового аналізу та філософського дослідження геополітичної динаміки в умовах глобалізації.

Термін «геополітика» був введений у науковий обіг Р. Челленом у роботі «Держава як форма життя», де визначено доктрину, що розглядає державу як географічний організм чи просторовий феномен [199]. Філософія геополітики як новий сучасний філософський напрям виникла на межі століть як сукупність знань та інструментів управління і продукт осмислення світу у вимірах глобальності.

На думку В.Г. Воронкової, «філософія геополітики являє собою сферу наукових досліджень, що здійснюються в Україні з метою виявлення сутності процесів геополітики, визначення причин їх появи і тенденцій розвитку, а

¹⁹⁹ Челлен Р. Государство как форма жизни / Р. Челлен ; пер. с швед. : М.А. Исаева. – М. : РОССПЭН, 2008. – 319 с.

також вивчення причин глобальних проблем розвитку і пошук шляхів їх подолання» [190, с. 24].

А. Маринченко вважає, що «об'єктом геополітики як науки є планетарний простір, геополітичні процеси і явища в світовому співтоваристві як системі. Предмет геополітики – це взаємини між геополітичними суб'єктами при вирішенні світових і регіональних проблем» [200].

Таблиця 2.2

Наслідки глобалізаційних трансформацій

Позитивні результати	Негативні наслідки
<i>Геоелектронний вимір</i>	
Транснаціоналізація, інтернаціоналізація, інтеграція Гіперконкуренція Форсований науково-технічний прогрес Індустріалізація економіки Інтелектуалізація економіки Інформатизація економіки Віртуалізація бізнесу Розвиток підприємництва Спільний ринковий механізм Лібералізація торгівлі Усунення торговельних бар'єрів Мобілізація руху капіталу, товарів/послуг, робочої сили, інформації, технологій і обладнання Концентрація виробництва і централізація капіталу Надмірна капіталізація Домінування нематеріальних активів у створенні додаткової вартості Поширення транснаціональних мереж	Глокалізація Регіоналізація Полярізація економічного розвитку країн Цивілізаційна асиметрія розвитку Монополізація ринків Агресивні методи конкуренції Радикалізм транснаціональних компаній Економічний і соціальний інфантилізм дрібних товаровиробників Ланцюгова реакція економічних криз
<i>Геополітичний вимір</i>	
Комплементарність національних економік Гармонізація і універсалізація нормативно- правової бази регулювання ринків Уніфіковане і стандартизоване регулю- вання та управління Створення наднаціональних інститутів і інституцій Стандартизація стандартів якості й безпеки Транспарентність національних кордонів Демократизація суспільства	Посилення залежності між національними економіками Послаблення національних економічних систем Часткова втрата національного суверенітету Певна втрата національної ідентичності Посилення економіко-політичної могутності одних країн за рахунок інших Криза мультикультурної політики

²⁰⁰ Маринченко А.В. Геополитика : учеб. пособие [Электронный ресурс] / А.В. Маринченко. – М. : ИНФРА-М, 2009. – Режим доступа : <http://ibib.ltd.ua/geopolitika-marinchenko.html>.

<i>Геосоціальний вимір</i>	
Постанова асиміляція культур Гомогенізація культури Етнокультурне розмаїття Універсалізація поведінки суспільства	Розшаровування суспільства Пригнічування національних і соціокультурних стереотипів поведінки Протистояння релігій Прогресуючий індивідуалізм
<i>Геоекологічний вимір</i>	
Єдині норми екологічної етики Екологічна інформатизація Підвищення екологічної культури і зацікавленості суспільства Популяризація зеленого туризму Єдина загальноєвропейська екологічна мережа	Виснаження природних ресурсів Погіршення екологічної ситуації у світі Турбоеволюція Виникнення «сміттєзвалищ планети» Транснаціональні перенесення забруднень Розширення ринків екологічно неповноцінних продуктів

Джерело: сформовано автором на підставі опрацювання [201, с. 45-51]

Філософський аспект проблематики геополітики охоплює не тільки зовнішній аспект осмислення принципів політик держави, а й суттєвий масив реалій гуманітарного змісту, а також реалії соціально-політичного і економічного характеру, що підтверджує широта напрямів досліджень філософії геополітики (табл. 2.3).

У ієрархії філософського змісту сутності геополітики можна виділити кілька рівнів: рівень індивіда (Individual level of analysis), рівень окремої держави (state level of analysis), глобальний рівень (global level of analysis).

А.П. Федотов формулює десять принципів розвитку сучасного світу в контексті геополітичної стратегії [202]: 1) відмова від панування капіталу і перехід до панування розуму й духу; відмова від економічного зростання і перехід до гармонійного розвитку людства; 2) гармонізація взаємодії біосфери і людства, припинення руйнування біосфери; 3) перехід до суспільства екологічного соціалізму; 4) стабілізація чисельності населення Землі; 5) економне й ефективне використання ресурсів; 6) використання лише екологічно чистих технологій; 7) відмова від війн, незастосування сили; 8) збереження державних кордонів; 9) рівноправність держав і народів,

²⁰¹ Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку : монографія / П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин; Львів. комерц. акад. – Львів : Вид-во ЛКА, 2015. – 583 с.

²⁰² Федотов А.П. Канони современного мира // Вестник Московского университета. – Сер. 7. Философия. – 1997. – № 4. – С. 105-114.

заборона ідеології панування однієї держави (народу) або кількох держав (народів) над світом; 10) збереження і розвиток самобутніх культур народів світу.

Таблиця 2.3

Основні напрями філософії геополітики

Напрями	Учені – представники	Проблемні питання досліджень
Філософсько-методологічний	В.Вернадського, І.Фролова, М.Моїсєєва, Д.Гвішіані, В.Загладіна, Г.Хозіна, В.Воронкової, В.Зінченка, В.Беха, В.Андрущенко, М.Степика, М.Михальченка	досліджуються філософські засади геополітики, сутність і генеза глобальних процесів, аналізуються найбільш важливі соціально-політичні і економічні перетворення, необхідні для успішного вирішення глобальних проблем сучасності
Природничо-науковий	О.Яншин, Є.Федоров, В.Соколов, М.Будико	конкретні теоретичні та прикладні задачі геополітики і глобалістики з позицій біології, фізики, хімії, кліматології
Техніко-економічний	М.Іноземцев, М.Максимова, М.Лемешев, А.Мазаракі, В.Ткаченко	аналізується специфіка сучасного етапу розвитку, яку пов'язують, як правило, з глобалізацією економіки, торгівлі, банківської системи, науково-технічним прогресом
Соціо-природничий	В.Виноградов, Н.Раймес, І.Герасимов, В.Анучін, А.Урсула, Н.Касімов	сировинні, енергетичні, водні, земельні та інші проблеми
Соціальний	Е.Гірусон, Г.Гудовжик, В.Лось, Є.Рябенко, В.Воронкова, О.Кіндратець, В.Бех, В.Андрущенко, В.Дорофієнко, В.Бурега, В.Лобас, В.Пілюшенко, О.Поважний, С.Поважний	питання демографії, забезпечення продовольством, охорони здоров'я, освіти і науки, права, подолання бідності
Політичний	В.Бебик, О.Бабкіна, В.Воронкова, О.Кіндратець, В.Бех, В.Андрущенко, І.Предборська, М.Михальченко, Н.Латигіна	досліджуються процеси глобалізації, міжнародні відносини, все те, що останнім часом називається «політичною глобалістикою»
Культурологічний	Е.Маркарян, В.Межуєв, А.Кацура, Т.Андрущенко	проблеми, що виникають у результаті впливу процесів глобалізації на різні сфери культури, засоби масової комунікації, інформації, ціннісні установки, масову свідомість

Прогностичний	І.Бестужев-Лада, Е.Араб-Огли, В.Горбатенко	узагальнення і екстраполяція сучасних процесів, тенденцій і станів у майбутнє з метою прогнозування можливого протікання подій при збереженні існуючих умов
Державно-управлінський	В.Дорофієнко, В.Корженко, М.Ажажа, О.Мордвінов, А.Мерзляк, В.Воронкова, М.Туленков, І.Шавкун, М.Лукашевич	проблеми ефективного управління всіма процесами – економічними, політичними, соціальними, культурними, демографічними; виробляються концепції ефективного соціально-орієнтованого управління в умовах глобалізації і регіоналізації

Джерело: сформовано автором на підставі опрацювання [190].

Е. Люттвак у статті «Від геополітики до геоекономіки: логіка конфлікту, граматики торгівлі» майже 30 років тому попереджував про можливість виникнення геоекономічних війн (валютних і торгівельних конфліктів) [203, с. 125]. Сьогодні попередження вченого підтверджують такі обставини: зберігаються глибинні суперечності, диспропорції і нерівномірність розвитку світового господарства, незважаючи на вдосконалення інструментарію подолання кризових явищ, які все частіше набувають глобальних масштабів. Це вказує на недосконалість сучасної моделі розвитку світової економіки, наслідком чого є інтенсифікація тенденцій геоекономічної багатополлярності.

Одним із засновників геоекономіки вважають Е. Люттвака, на думку якого геоекономіка – це дисципліна, що вивчає політику і стратегію як важливі чинники підвищення конкурентоспроможності держави [204, с. 20]. З його точки зору, суперництво держав переходить з військово-стратегічної сфери в сферу економіки. Геоекономіка покликана розробити прийоми економічної оборони і наступу. Е. Люттвак наголошує: «Якщо внутрішнє згуртування (нації) має бути підтримано консолідуючою загрозою, то сьогодні такою зобов'язана стати загроза економічна» [204].

²⁰³ Кувалдин В.Б. Глобальность: новое измерение человеческого бытия. Грани глобализации: трудные вопросы современного развития / В.Б. Кувалдин. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2003. – 668 с.

²⁰⁴ Luttwak E. From Geopolitics to Geoeconomics. Logic of Conflict, Grammar of Commerce / E. Luttwak // The National Interest. - 1990. -№ 20 (Summer) – P. 17-23.

Е. Кочетов уточнює, що «геоекономіка відображає основну тенденцію в розвитку сучасного світу – всеосяжну глобалізацію» [205, с. 75]. На думку вченого, геоекономіка включає в себе симбіоз національних економік і державних інститутів, переплетення національних і наднаціональних економічних і державних структур; політологічну систему поглядів, на основі якої політика держави, враховуючи економічні фактори, оперує на геоекономічному атласі світу, включаючись в світові інтернаціоналізовані відтворювальні цикли з метою участі у формуванні та розподілі світового доходу на базі високих геоекономічних технологій [205].

З точки зору А. Неклесси, під геоекономікою варто розуміти просторову локалізацію «типів економічної діяльності в глобальному контексті» і пов'язану з цим нову формулу «світового поділу праці, а також як злиття політики і економіки в сфері міжнародних відносин, формування на цій основі системи стратегічних (глобальних) взаємодій» [206].

Водночас В. Лось вважає, що геоекономіка вивчає [207]:

1) географічний імператив, який виражається в органічному зв'язку економіки і простору, у впливі кліматичних і ландшафтних особливостей на форми та закономірності господарської діяльності;

2) особливий тип конфліктів – геоекономічні колізії в глобальному контексті;

3) політику та стратегію підвищення конкурентоспроможності держави в умовах глобалізації економіки (уніфікації та поглинання світової економіки «загальним ринком», формування її нової структури);

4) просторову локалізацію (географічна і трансгеографічна) в новому глобальному універсумі різних видів економічної діяльності, нову типологію світового поділу праці;

²⁰⁵ Кочетов Е. Сучасний геоекономічний світ і нова відповідальність / Геоекономічні сценарії розвитку і Україна : монографія / М.З. Згуровський, Ю.М. Пахомов, А.С. Філіпенко та ін. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – С. 75-92.

²⁰⁶ Неклеса А. Геоэкономическая формула мироустройства [Электронный ресурс] // Развитие и экономика. – Режим доступа : <http://www.devec.ru/almanah/7.html?start=12>.

²⁰⁷ Лось В.А. Глобализация и переход к устойчивому развитию : монографія / В.А. Лось, А.Д. Урсул, Ф. Д. Демидов. – М. : РАГС, 2008. – 316 с.

5) злиття політики й економіки у сфері міжнародних відносин, формування на даному базисі системи стратегічних взаємодій та основ глобального управління.

Концепція геоекономіки активно розроблялася К. Жаном і П. Савонов, які головною загрозою для держави в умовах розмивання національних економічних кордонів бачать у втечі капіталу багатих [208, 209]. Вчені вказують на необхідність зміцнення держави, враховуючи домінування, ринкову активність і тиск зростаючих імперій типу США, ЄС і Китаю. На думку К. Жана, геоекономіка базується не тільки на логіці синтезу геополітики та геостратегії, але і на всій історії конфліктних ситуацій. Для нього геоекономіка – це «об'єднання всіх економічних установок і структур будь-якої країни в єдину стратегію, що враховує загальносвітову ситуацію».

На думку Ф. Моро-Дефаржа, геоекономіка прагне отримувати прибуток із здатності створювати міжнародні мережі (торгові шляхи, інформаційні канали) та встановити контроль над ними. При цьому могутнім є той, хто займає стратегічне положення в міжнародній мережі [210, 211].

Центральною частиною геоекономіки, як новітньої економіко-фінансової конструкції, є геофінанси, які поступово формуються в самостійну наукову дисципліну.

Ш. Голдфінгер вважає, що геофінанси – новий фінансовий простір-час, що ігнорує закони географії та національні кордони; це синтез світових грошей, інформаційних технологій і лібералізації законодавчого регулювання [212]. В структурному плані геофінанси – це глобальна мережа традиційних і віртуальних, дематеріалізованих фінансових ринків та функціонуючих на них учасників, при організуючій і провідній ролі інтермедіаторів (посередників).

208 Жан К., Савона П. Геозкономика: господство экон. пространства : пер. с ит. – М. : ad Marginem, 1997. – 207 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/98-03-085-zhan-k-savona-p-geoeconomika-gospodstvo-ekon-prostranstva-per-s-it-m-ad-marginem-1997-207-s-b-ka-mosk-shk-polit-issled-7>.

²⁰⁹ Грицанов А.А. Социология : энциклопедия / А.А. Грицанов [и др.]. – Минск. : Книжный дом, 2003. – 1312 с.

²¹⁰ Моро-Дефарж Ф. Введение в геополитику [Электронный ресурс] / Ф. Моро-Дефарж. – М. : Конкорд, 1996. – Режим доступа : <http://grachev62.narod.ru/dfrg/content.htm>.

²¹¹ Хомский Н. Прибыль на людях / Н. Хомский. – М. : Экспо, 2002. – 386 с.

²¹² Goldfinger Ch. Innovation in Financial Services // Communications & Strategies, No. 48, 4-th quarter 2002. – P. 139-160.

На думку Ю. Рожкова, геофінанси – сукупність економічних відносин, пов'язаних з формуванням, розподілом, перерозподілом і використанням національного та світового доходу між суб'єктами глобальної економіки на основі фінансово-кредитних, інформаційних та інших операцій, що відбивають одночасно світові закономірності і специфіку окремої країни [213, с. 265].

В структурі геоeкономіки, Е.Г. Кочетов підкреслює, що геофінанси, як новий напрям досліджень, повинні розглядати геоeкономічну природу транскордонних фінансових потоків, що розкривають новітні тенденції в їх розвитку (фінансовий дуалізм, віртуальні потоки тощо). Він стверджує, що геофінанси – це «винесена за національні рамки система фінансових атрибутів і грошових відносин (кредитно-фінансових, валютних, платіжних), які визначають контур глобального геофінансового простору» [214].

У роботі «Сучасні тенденції розвитку світової фінансової сфери» О. Миронова доводить, що такими є [215]: неможливість протистояння транснаціональному капіталу внаслідок відсутності об'єднаних ресурсів для боротьби зі спекулятивними операціями в сфері віртуальних фінансів; лібералізація фінансових відносин стає загрозливою для економічної безпеки сучасних держав; обмеженість валютно-фінансових ресурсів національних держав призводить до поступової втрати ролі регуляторів світового ринку.

Водночас, варто зазначити, що спекулятивний характер колосальної за своїми обсягами віртуальної складової геофінансів вносить істотну нестабільності і невизначеності в світову економічну систему, динамічна рівновага якої стає все більш хисткою. Це вимагає координації дій різних держав по створенню так званого «світового уряду» – наднаціональних, наддержавних міжнародних організацій та інститутів, адже існуючі міжнародні економічні організації (МВФ, Світовий банк, СОТ) не здатні

²¹³ Рожков Ю.В. Инновационный вектор развития геофинансов эпохи постглобализации / Ю.В. Рожков, И.П. Чёрная // Безопасность Евразии, 2012. – № 2. – С. 265.

²¹⁴ Кочетов Э. Геоэкономика и глобалистика (новый класс гуманитарных дисциплин и их общест венное значение в выстраиваемой модели безопасного развития). [Электронный ресурс] / Э. Кочетов. – Режим доступа : <http://www.textedu.ru/docs/1290/index-262491.html>.

²¹⁵ Миронова О.А. Современные тенденции развития мировой финансовой сферы [Электронный ресурс] / О.А. Миронова, Е.М. Соколова. – Режим доступа : http://finis.rsue.ru/2000_N1/sovtend_fin.htm.

виконати ці функції. Проголошуючи за мету стабілізацію міжнародних фінансів і світової економіки, вони, фактично, є наднаціональними інститутами транснаціонального капіталу і підконтрольні його інтересам. Саме міжнародні фінансові організації є сьогодні третім суттєвим регулятором світової економіки. Національні держави все більше стають їм підконтрольні, втрачаючи економічну і політичну незалежність.

Підсумовуючи необхідно відзначити, що геополітика та геоekonomіка є корельовані, а геофінанси крім свого володіння на фінансових ринках, все більше знаходять прояв у віртуальному просторі. Поряд з розширенням сфер свого панування, геофінанси слугують інструментом підпорядкування тих чи інших об'єктів впливу. Можна констатувати наявність тенденції: геополітика – геоekonomіка – геофінанси.

2.2. Світові фінансові кризи як виклик глобалізації та наслідок дегуманізації сучасного суспільства

Найважливішою рисою сучасності є зростання взаємозалежності економік різних країн. Наразі відбувся інтенсивний перехід цивілізованих країн від замкнутих національних господарств до економіки відкритого типу та міжнародної економічної співпраці. Процес міжнародної співпраці, що відбувається в сучасному світі, зумовлений всебічним розвитком і постійним поглибленням міжнародних відносин від простого обміну товарами до стійкої міжнародної торгівлі товарами і послугами, інтернаціонального переміщення капіталів і формування нових виробництв, тісної виробничої і технічної кооперації, наслідком чого стає тісне ведення міжнародного бізнесу і управління ним на міждержавному рівні. Поступово формуються і стають особливо тісними регіональні економічні зв'язки, що охоплюють десятки країн.

Все це визначило заміну застарілих форм національних федералізмів на більш сучасну і мобільну регіональну структуру, в основі якої лежить економічна і культурна диференціація. Глобалізація різко підвищує роль зовнішніх факторів у розвитку багатьох країн. При цьому через відмінності в їх фінансово-економічному стані взаємозалежність між ними набуває все

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Анісімов Вячеслав Валентинович	к.і.н., доцент, Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.1.5.2
Бойко Анжела Іванівна	д.філос.н., доцент, Черкаський державний технологічний університет	п.5.2
Вахлакова Вікторія Володимирівна	к.е.н., доцент, Донбаський державний технічний університет	п.1.5.1
Гернего Юлія Олександрівна	к.е.н., доцент, ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»	п.4.4
Загурська Світлана Миколаївна	к.ф.н., КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти»	п.3.1 (в співавторстві)
Загурський Олег Миколайович	д.е.н., доцент, Національний університет біоресурсів та природокористування України	п.3.1 (в співавторстві)
Ігнатенко Тетяна Сергіївна	аспірант ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.1.4.1 (в співавторстві)
Ільїн Володимир Васильович	д.філос.н., професор, Київський національний університет імені Тараса Шевченка	п.1.2
Іщенко Микола Павлович	д.філос.н., професор Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького	наукове редагування Розділу 4, п.4.1, п.4.5 (в співавторстві)
Іщенко Олег Миколайович	к.політ.н., доцент, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького	п.4.2

Клименко Світлана Олександрівна	к.е.н., доцент, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти	п.5.4
Кожем'якіна Оксана Миколаївна	к.філос.н., доцент, Черкаський державний технологічний університет	п.3.2
Колодій Світлана Кузьмівна	аспірант, ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.1.4.2 <i>(в співавторстві)</i>
Колодій Сергій Юрійович	д.е.н., професор, Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.1.4.2 <i>(в співавторстві)</i>
Кравченко Алла Анатоліївна	д.філос.н., доцент, Київський національний торгівельно- економічний університет	п.5.1
Кравченко Ірина Семенівна	д.е.н., професор, ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.1.4.1 <i>(в співавторстві)</i>
Мальцева Ольга Володимирівна	к.філос.н., доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет»	п.5.3
Пантелєєва Наталія Миколаївна	д.е.н., доцент, Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»	Передмова, п.2.1, загальне наукове редагування
Пантелєєва Ксенія Олександрівна	аспірант, ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.2.2, 2.3
Пашенко Юлія Павлівна	аспірант, Харківський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.1.1
Пустовійт Роберт Фрідріхович	д.е.н., професор, Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.1.3

Руденко Іван Іванович	к.філос.н., доцент, Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.4.5 (в співавторстві)
Ситник Оксана Юріївна	к.е.н., Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету	п.3.3
Смутчак Зінаїда Василівна	к.е.н., доцент, Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету	п.5.5
Станкевич Юлія Юріївна	к.е.н., доцент, Одеська державна академія будівництва та архітектури	п.4.3
Чепелюк Ганна Миколаївна	к.е.н., доцент, Черкаський інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»	п.3.4

Наукове видання

**СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ,
УПРАВЛІННЯ ТА ОСВІТИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

Колективна монографія

Підписано до друку 20.08.2017 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 28,75
Наклад 300 прим.

Видавець: Чабаненко Ю.А.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
Серія ДК № 1898 від 11.08.2004 р.
Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашковича, 39
Тел: (0472) 56-46-66, 093-788-99-99

Друк ФОП Чабаненко Ю.А.
Україна, м. Черкаси, вул. О. Дашковича, 39
Тел.: 8(0472) 56-46-66
E-mail: office@2upost.com